

آفرینندگان فرهنگ و تمدن اسلام و بوم ایران / ۵۳

ابن بیطار

دکتر علی اکبر ولایتی

شرکت سهامی کتابهای جیبی
وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر
تهران، ۱۳۹۱

تهران، خیابان جمهوری اسلامی، میدان استقلال،

صندوق پستی ۴۱۹۱-۱۱۳۶۵

شرکت سهامی کتابهای جیبی

وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

www.amirkabir.net

عنوان کتاب: ابن بیطار

نویسنده: دکتر علی اکبر ولایتی

ناظر: سجاد محمدی

سرپرستار مجموعه: هومن عباسپور

ویراستار استادی: اشکان تقی پور

ویراستار فنی و صوری: معصومه (مهسا) صدیق

طراح جلد: محمدرضا نبوی

بوست جیب: اول (۱۳۹۱)

حروف متنی: کریم ۱۴ روی ۱۸

چاپ، صحافی و لیتوگرافی: چاپ و ژوهر داز اندیشه

تلفن: ۰۲۱۴۵۰۰۳۰۶

شمارگان: ۲۰۰۰

کاغذ تحریر سفید ۷۰ گرمی

بهار ۱۸۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ، هرگونه نسخه برداری اعم از میکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی یا جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گویه در مستندسازی و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

سرشناسه: ولایتی، علی اکبر، ۱۳۲۴-

عنوان و نام پدیدآور: ابن بیطار / ابن بیطار / علی اکبر ولایتی.

مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر، کتابهای جیبی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۷۹ ص.

فروست: آفرینندگان فرهنگ و تمدن اسلام و بوم ایران: ۵۴

شابک: 978-964-303-481-8

وضعیت فهرست نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۶۵]-۷۱.

یادداشت: نمایه.

موضوع: ابن بیطار، عبدالمنعم احمد، ۶۴۶ ق.

موضوع: پزشکان اسلامی -- سرگذشتنامه.

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ و ۸ ۱۳۲/الف ۱۳۲ R

رده بندی دیویی: ۶۱۰/۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۴۷۳۴۲

دربارهٔ مجموعه

قرن‌ها پیش از آن‌که اروپا و ممالک اروپایی کشور شوند، مسلمانان امت واحده و ایرانیان ملتی منسجم بودند. حکیم بزرگ ما، ابوالقاسم فردوسی، عمر خویش را بر سر عزت ایران گذاشت و دیگر حکیم سترگ، نظامی گنجوی فرمود: «همه عالم تن است و ایران دل».

امت اسلامی مدت هزار سال مهد علم و تمدن و فرهنگ جهان، و ایران پرچمدار این نهضت بزرگ اسلامی بود. تعداد بزرگان علم و ادب و فرهنگ و مدنیت خراسان و خوارزم و فرارود و بین‌النهرین و فارس و عراقین و آذربایجان و قفقاز و مصر و مغرب اقصا و اندلس پس از اسلام، صدها

برابر فرهیختگان یونان و روم و اسکندریه و رها و نصیبین
قبل از اسلام، و ابداعات و تولیدات علمی و فرهنگی آن‌ها
غیر قابل قیاس با یکدیگر بود.

در دو سه قرن اخیر، هجوم فرهنگی، نظامی، سیاسی و اقتصادی
استعمار موجب رخوت و عقب افتادگی جوامع مسلمان شد، ولی
بیداری اسلامی قرن گذشته و معاصر، و خیزش اسلامی چند دهه
اخیر موجب حرکت مسلمانان گردید.

تلاش‌های نخستین در جهت رهایی از سلطه نظام و سیاسی و
کسب آزادی و استقلال بود و اکنون زمان بیداری فرهنگی و
احیای اعتماد به نفس اسلامی و ایرانی فرارسیده است.

برای تحقق چنین حرکتی، از جمله اقدامات اساسی، معرفی و
بازشناساندن بزرگان تاریخ تمدن اسلام و ایران، و بازتعریف
ارزش‌های اعتقادی اسلامی و هویت ملی است. در این جهت مؤسسه
انتشارات امیرکبیر پیشقدم شد و نخستین بار حجت الاسلام
دکتر سید مهدی خاموشی به این کم‌ترین پیشنهاد تألیف یک‌مجله و ده
جلد تک‌نگاری در معرفی بزرگان تاریخ علم و فرهنگ اسلام و
ایران را نمود که امید است به یاری خداوند تعالی و به برکت عدد
نمادین ۱۱۰، که نشان از نام مبارک مولی الموالی حضرت
امیرالمؤمنین علی — علیه السلام — دارد، این مهم به انجام برسد.

خداوند متعال را سپاس‌گزارم که در این طریق از یاری بسیار

ارزشمند و حیاتی همراهانی چون دکتر محمدرضا شمس اردکانی، فرید قاسملو، دکتر محمود مصدق، هومن عباسپور، مرتضی فکوری، مصطفی ناظم‌نیا، حسن صمیم نیک‌بی، خانم‌ها زهرا ایلخانی، مهناز مقدسی برخوردارم و افراد پیرانگیزه‌ای چون آقای احمد نشاوری رئیس محترم، و دیگر همکاران ایشان در مؤسسهٔ انتشارات امیرکبیر از جمله آقایان سجاد محمدی، مهدی ساروخانی، امیرحسین حیدری که با اخلاص و شوق ما را همراهی می‌کنند.

دکتر علی‌اکبر ولایتی

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: نگاهی به پزشکی و داروشناسی اسلام در اندلس
۱۹	فصل دوم: زندگی‌نامه ابن بیطار
۲۹	فصل سوم: ابن بیطار دانشمند
۲۹	گیاه - داروشناسی
۴۸	گیاه اسارون
۵۲	فصل چهارم: ابن بیطار در اروپا
۵۷	فصل پنجم: آثار ابن بیطار
۶۵	منابع
۷۲	نمایه

مقدمه

ورود مسلمانان به اندلس در سال ۹۲ ق، به رهبری فرمانده بزرگ مسلمان، طارق بن زیاد که پیش‌تر رالی طنجه بود، پرشکوه‌ترین دوران تمدنی و فرهنگی اندلس را رقم زد. چندی نگذشت که دانشمندان تازه‌مسلمان اندلسی که سرزمین‌شان با کشورهای پیشرفته آن روزگار چون ایران و عراق و مصر یک‌پارچه شده بود توانستند از میراث فکری و ذخیره علمی مردمان این سرزمین‌ها بهره ببرند. دعوت از شماری از دانشمندان مشهور بغداد و مصر به اندلس و انتشار ۴۰۰ هزار جلد کتاب از کتابخانه یکی از حکام مسلمان اندلس پس از مرگش شور و شوق بی‌نظیری برای کسب علم در محافل علمی

اندلس برانگیخت چنان که در اندک مدتی داروشناسان و گیاه‌شناسان اندلسی از جمله سَمَجُون، ابن وافد، غافقی، ادرسی، ابوالخیر اشیلی، ابوالعباس نباتی، ابن بیطار در طب و داروشناسی پیشرفت‌های بی‌نظیر و شایان توجهی کرد.

نگارنده در کتاب حاضر به زندگی‌نامه و آثار و نتایج علمی یکی از ستارگان درخشان آسمان دانش پزشکی و داروشناسی اسلامی در قرن ششم هجری، حکیم علامه ضیاءالدین ابومحمد عبدالله بن احمد مالمی نباتی معروف به ابن بیطار، می‌پردازد تا خوانندگان فرهیخته و اندیشمند با بررسی احوال و آثار او شناختی بیشتر و عمیق‌تر از سیر دانش گیاه‌شناسی در اندلس پس از ورود اسلام به این سرزمین دست یابند. ابن بیطار به بسیاری از سرزمین‌های اسلامی سفر کرد تا دانش آن سرزمین‌ها را بر اندوخته علمی خود بیفزاید و او سفرش را از شمال آفریقا آغاز کرد، به قسطنطنیه رفت و مدتی را نیز در تونس و طرابلس گذراند. پس از کسب دانش در این بلاد، از راه دریا به سفر خود ادامه داد و به برقه، لبنان، انطاکیه، آسیای صغیر، مقدونیه قدم نهاد. ابن بیطار در قاهره نیز مدتی اقامت گزید و از محضر اساتید آن دیار کسب علم کرد. نگارنده در کتاب پیش روی می‌کوشد شرحی از این سفرها و

اندوخته‌های ابن بیطار به محضر فرهیختگان و دانش‌پژوهان
پیشکش کند. باشد که این کتاب مقبول ذهن نقاد اهل فن و
دانش‌پژوهان و دانش‌دوستان ارجمند قرار گیرد و نویسنده را
از نظرات عالمانه و انتقادات حکیمانه خود بی‌نصیب نگذارند.